

MEDICINSKA FAKULTETEN

Lunds universitet

Avdelningen för Logopedi, Foniatri och Audiologi

Institutionen för Kliniska Vetenskaper, Lund

Inflytandet av kontext, språkförmåga och arbetsminne på förståelse av idiom hos barn med normal språkutveckling och hos barn med språkstörning

**Katarina Hempel
Beatrice Ohlsson**

**Logopedutbildningen, 2005
Vetenskapligt arbete, 20 poäng**

Handledare: Kristina Hansson och Birgitta Sahlén

Ett varmt tack till...

våra handledare Kristina Hansson och Birgitta Sahlén som med skicklighet, intresse och engagemang varit oss behjälpliga

de barn som ingick i pilotgruppen samt deras föräldrar

rektor och klassföreståndare på skolan i Skåne där testningarna genomfördes

de barn som deltog i undersökningen och därmed möjliggjorde vår uppsats

familj, vänner och arbetskamrater som på olika sätt stöttat och uppmuntrat oss

SAMMANFATTNING

Idiom, som denna studie kommer att behandla, är metaforiska uttryck som har en fast betydelse och där de ingående orden oftast inte kan böjas, som t.ex. uttrycket ”det har du fått om bakfoten”.

Studien är uppdelad i två delar. Del I är en undersökning av 20 barn med normal språkutveckling i skolans år 4 där vi har undersökt idiomförståelsen utan och med kontext samt relationen till språk och arbetsminne. Del II är en undersökning av 17 barn med språkstörning i skolans år 3-5 där vi har undersökt förståelse av idiom med kontext samt relationen till språk och arbetsminne.

I del I ombads försökspersonerna att definiera 16 olika idiom, som presenterades muntligt av författarna. Först presenterades idiomet isolerat för att undersöka förståelse av idiom utan kontext. Om försökspersonen inte lyckades definiera idiomet presenterades idiomet med en berättelsekontext. Vi prövade också satsförståelse, lexikal förmåga samt komplext arbetsminne för att undersöka eventuella samband mellan dessa förmågor och idiomförståelse.

I del II analyserade vi ljudbandsupptagningar där barn med språkstörning fick samma 16 idiom presenterade i en filmkontext, vilka de därefter ombads att definiera. Sambanden mellan idiomförståelse och satsförståelse, lexikal förmåga samt komplext arbetsminne undersöktes med hjälp av befintliga data från ett tidigare projekt (RJ dnr 2000-0171:01).

Vi fann att barnen med normal språkutveckling hade en god men inte fullständig förmåga att definiera idiom när de presenterades utan kontext samt att en del bokstavliga definitioner förekom. När idiomerna presenterades med kontext ökade barnens förmåga att definiera idiomerna och bokstavliga definitioner minskade. Idiom med hög grad av genomskinlighet och användningsfrekvens resulterade i högre lösningsfrekvens, däremot resulterade inte similer i högre grad av lösningsfrekvens än andra idiom. Vi fann ett signifikant samband mellan idiomförståelse och satsförståelse både när idiomerna presenterades utan och när de presenterades med kontext. Vi fann också ett signifikant samband mellan idiomförståelse med kontext och komplext arbetsminne. Sambandet mellan idiomförståelse utan kontext och komplext arbetsminne närmade sig signifikans. Vi fann inget signifikant samband mellan någon form av idiomförståelse och lexikal förmåga.

Vi fann att barnen med språkstörning föreföll ha en nedsatt förmåga att definiera idiomerna på ett idiomatiskt vis men att de hade god insikt i att idiomerna inte skulle tolkas bokstavligt. Idiom med hög grad av genomskinlighet och användningsfrekvens resulterade i högre lösningsfrekvens, däremot resulterade inte similer i högre grad av lösningsfrekvens än andra idiom. Idiomförståelse korrelerade signifikant med satsförståelse. Vi fann inget signifikant samband mellan idiomförståelse och komplext arbetsminne, eller mellan idiomförståelse och lexikal förmåga.

Med tanke på att idiomatiska uttryck används i mycket hög utsträckning såväl i dagligt tal som i litteraturen, är det av största vikt att behärska sådana. Vi har med föreliggande studie velat bidra till kunskap om idiomförståelsen hos barn med respektive utan språkstörning och hoppas att denna kunskap ska ge ökad insikt och vara av kliniskt värde framöver.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	6
1.1 Syfte	6
2. BAKGRUND	7
2.1 Idiom	7
2.1.1 Undersökning av idiomförståelse – presentationssätt	7
2.1.2 Undersökning av idiomförståelse – svarssätt	8
2.2 Kognitiva förutsättningar för idiomförståelse	8
2.3 Utvecklingen av idiomförståelse	8
3. FRÅGESTÄLLNINGAR	9
Del I. Idiomförståelse hos barn med normal språkutveckling i skolans år 4	10
4. METOD	10
4.1 Pilotstudie	10
4.2 Deltagare	10
4.3 Material	10
4.4 Procedur	12
4.5 Reliabilitet	12
4.6 Statistiska beräkningar	12
5. RESULTAT	12
5.1 Deskriptiva data	12
5.1.1 Vilka idiom hade högst respektive lägst lösningsfrekvens?	14
5.1.2 Kontextens påverkan på idiomförståelsen	14
5.1.3 Bokstavliga tolkningar av idiom.....	15
5.2 Resultat av korrelationsberäkningar	15
6. RESULTATDISKUSSION	16
6.1 Hur förstår barn i skolans år 4 idiom som presenteras utan respektive med en berättelsekontext?	16
6.1.1 Vilka idiom hade lägst respektive högst lösningsfrekvens?	17
6.1.2 I hur hög grad tolkar barn i skolans år 4 idiom bokstavligt?.....	17
6.2 Hur är idiomförståelse relaterad till satsförståelse, lexikon samt komplext arbetsminne hos barn i skolans år 4?	18
7. METODDISKUSSION	18

DEL II.

Idiomförståelse hos barn med språkstörning i skolans år 3-519

8. METOD 19

8.1 Deltagare	19
8.2 Material	19
8.3 Procedur	20
8.4 Reliabilitet	20
8.5 Statistiska beräkningar	20

9. RESULTAT 21

9.1 Deskriptiva data	21
9.1.1 Vilka idiom hade högst respektive lägst lösningsfrekvens?	21
9.1.2 Bokstavliga tolkningar av idiomerna	22
9.2. Resultat av korrelationsberäkningar	23

10. RESULTATDISKUSSION 23

10.1 Hur förstår barn med språkstörning i skolans år 3-5 idiom presenterade i en filmkontext?	23
10.1.1 Vilka idiom hade högst respektive lägst lösningsfrekvens?	24
10.1.2 I hur hög grad tolkas idiomerna bokstavligt av barn med språkstörning i skolans år 3-5?	25
10.2 Hur är idiomförståelse relaterad till lexikon, satsförståelse samt komplext arbetsminne hos barn med språkstörning i skolans år 3-5?.....	25

11. METODDISKUSSION 26

12. ALLMÄN DISKUSSION, DEL I & II 27

13. SLUTSATSER 28

14. FRAMTIDA FORSKNING 28

REFERENSER 30

BILAGOR

1. Brev till verksamhetschef
2. Brev till föräldrar
3. Idiomförståelsetestet för del I
4. Berättelsekontext till Idiomförståelsetest
5. Korrelationsmatriser

1. INLEDNING

Denna studie handlar om en aspekt av språkförståelse som tillägnas relativt sent i förhållande till strukturella aspekter av språket, nämligen förståelse av idiomatiska uttryck. Idiom är ett metaforiskt uttryck som har en fast betydelse och där de ingående orden oftast inte kan böjas som t.ex. ”det har du fått om bakfoten”. För att förstå metaforiska uttryck krävs en medvetenhet om att tolkningen inte ska vara bokstavlig (pragmatisk förmåga) samt en kunskap om ordens innebörd (semantisk/lexikal förmåga). Förståelse av idiom kräver således samtidig bearbetning på olika språkliga nivåer. Det finns därför anledning att anta att idiomförståelse är kopplad till barnets generella förmåga att bearbeta information eller till dess arbetsminne.

Det är av intresse att undersöka idiomförståelsen eftersom idiom är vanligt förekommande i vårt språk, vanligare än vi själva tror. Många idiom är så vanligt förekommande att uttrycket har tappat sin status som ett idiom (Sahlén & Reuterskiöld Wagner, 1999). Yngre barn, barn med autismspektrumstörning och barn med språkstörning har ofta svårigheter att förstå idiomatiska uttryck. Man har konstaterat i en engelsk studie (Kerbel & Grunwell, 1997) att lärare till barn med språkstörning i åldrarna 6-11, använde sig av 1.73 idiom per minut. Lärarna själva ansåg dock inte att de använde sig av några idiomatiska uttryck.

Vår uppsats består av två delar som delvis, men inte helt, överlappar varandra. Del I är i första hand en metodologisk vidareutveckling av andra arbeten som är gjorda vid Avdelningen för logopedi, foniatri och audiologi, Lunds universitet, beträffande idiomförståelsen hos barn med normal språkutveckling. Del II är en empirisk undersökning av barn med språkstörning, som ingår i ett mer omfattande vetenskapligt projekt, ”De svårfångade orden”, vid Avdelningen för logopedi, foniatri och audiologi, Lunds universitet (RJ dnr 2000-0171:01). Projektet har godkännande av Forskningsetiska Kommittén vid Medicinska Fakulteten, Lunds Universitet.

1.1 Syfte

Det övergripande syftet med föreliggande studie var att undersöka hur barn med normal språkutveckling i skolans år 4 (del I) och barn med språkstörning i skolans år 3-5 (del II) förstår idiom, vilka aspekter som påverkar idiomförståelsen samt hur denna är relaterad till andra språkliga förmågor och arbetsminne.

2. BAKGRUND

2.1 Idiom

Idiom är uttryck vilkas mening inte är avsedd att tolkas bokstavligt. Ett idiom definieras som ett metaforiskt uttryck med en fast betydelse där de ingående orden oftast inte kan böjas, som t.ex. ”vad har du på hjärtat”. Similer är idiom som alltid innehåller en språklig likhetsmarkör, ordet ”som”, ”jag är hungrig som en varg”. Idiom och similer är inte två olika ömsesidigt uteslutande begrepp eftersom alla similer är idiom medan alla idiom inte är similer. I sin studie på barn med autism kom Happé (1993) fram till att similer är lättare att förstå än andra metaforiska uttryck.

Flera undersökningar har visat att användningsfrekvens och genomskinlighet är två viktiga faktorer för idiomförståelse hos barn och ungdomar (Nippold & Rudzinski, 1993; Nippold & Taylor, 1995). Användningsfrekvens är ett mått på hur ofta ett idiom används i ett språk. Användningsfrekvensen varierar för de olika idiomerna beroende på i vilka geografiska, tidsmässiga och genremässiga sammanhang de förekommer. Idiomets användningsfrekvens spelar en större roll för förståelsen hos yngre barn (7-9 år) än hos äldre barn (över 9 år) (Levorato & Cacciari, 1992). Vidare är det också påvisat att sociokulturella faktorer är av betydelse för idiomförståelse (Chapman m.fl., 1991).

Ett kännetecken för idiom är att uttryckets betydelse inte alltid kan härledas direkt ur ordens innebörd. Detta definieras som grad av genomskinlighet (Cacciari & Levorato, 1989). Genomskinlighet är ett mått på relationen mellan den idiomatiska och den bokstavliga betydelsen av ett idiom. Uttrycket ”sopa under mattan” är genomskinligt eftersom den idiomatiska betydelsen, gömma/skyla över, är nära besläktad med den bokstavliga betydelsen ”sopa under”. Det är således en metaforisk extension av den bokstavliga betydelsen. Idiom varierar i graden av genomskinlighet.

Idiomatiska uttryck är något man träffar på varje dag. Folk i allmänhet använder sig av idiom betydligt oftare än de tror. Idiom är även vanligt förekommande i akademisk litteratur (Nippold, 1991). En undersökning av Lazar m.fl. (1989) visade att ungefär 11 % av lärares yttranden, upp till år 8 i skolan, innehöll idiom. Idiom användandet bland lärare tenderade också att öka för varje skolår. I ett empiriskt arbete vid härvarande avdelning beträffande idiomtätheten i barnlitteratur, kunde man konstatera att det förekom 1.92 idiom per 1000 ord i kapitelböcker och 1.68 idiom per 1000 ord i bilderböcker (Berghlund & Johannesson, 2004). Att förstå idiom är alltså viktigt för en god social utveckling men också för att kunna tillgodogöra sig undervisningen under skolåren (Milosky, 1994).

2.1.1 Undersökning av idiomförståelse – presentationssätt

Det finns flera olika sätt att undersöka idiomförståelsen hos barn (Winner, 1988). Det idiomatiska uttrycket kan presenteras isolerat eller i en kontext. Det finns vidare olika typer av kontexter i vilka man kan undersöka idiomförståelsen. Försökspersonen kan få höra eller läsa en berättelse i vilket idiomet ingår. Idiomerna kan också ingå i en film med vardagsnära situationer så att både visuella och auditiva ledtrådar ges. Flertalet undersökningar har visat att barn klarar uppgifter som rör tolkning av idiom bättre när uttrycken presenteras i en kontext än när uttrycken presenteras utan kontext (Winner 1988; Cacciari & Levorato 1989; Gibbs 1991; Winner & Gardner, 1993).

2.1.2 Undersökning av idiomförståelse – svarssätt

Man kan också variera sättet på vilket barnen ska svara på idiomförståelsetest. Barnet kan t.ex. uppmanas att definiera idiom antingen muntligt eller skriftligt. Alternativt kan man använda sig av "forced-choice" eller "multiple-choice", vilket innebär att barnet får två eller flera svarsalternativ att välja mellan. Svarsalternativen kan i sin tur presenteras antingen muntligt av testledaren, eller skriftligt så att barnet själv läser, eller som bilder. Ett annat alternativ är att låta barnet visa idiomets betydelse genom föreställningslek. Att definiera ett idiom är dock svårare eftersom det kräver att individen aktivt genererar – istället för endast väljer – en lämplig förklaring till ett idiom (Nippold & Taylor, 1995). En definitionsuppgift ställer höga krav på barnets språkliga förmåga, semantisk/lexikal kunskap, och överskattar inte barnets idiomförståelse enligt Winner (1988). Vidare menar Winner (1988) att det inte finns några "rena" mått på idiomförståelse. Detta är något man måste ta hänsyn till då man drar slutsatser utifrån de resultat man funnit i undersökningar av barns idiomförståelse. Sahlén och Reuterskiöld Wagner (1999) menar att de uppgifter som mäter idiomförståelse ibland innefattar färdigheter som inte är väsentliga för förståelsen i sig.

2.2 Kognitiva förutsättningar för idiomförståelse

Pragmatisk förmåga förutsätter s.k. "theory of mind". Theory of mind definieras som förmågan att tolka andra personers mentala tillstånd, såsom tankar, känslor och avsikter, samt förmågan att använda denna information för att tolka vad de säger och gör (Howlin m.fl., 2001). Theory of mind krävs också för att kunna tolka idiomatiska uttryck korrekt (Happé, 1993). Hos barn med normal språkutveckling sker utvecklingen av theory of mind gradvis ända fram till vuxen ålder (Hjärpe & Sandberg, 1995). Barn med språkstörning och barn med autismspektrumstörningar har en tendens att misstolka idiom (Kerbel & Grunwell, 1997). I en studie av Sahlén och Reuterskiöld Wagner (1999) fann man ett signifikant samband mellan idiomförståelse och theory of mind hos barn med språkstörning i åldrarna 5;1-6;4. Bishop (1997) menar att pragmatiska svårigheter hos barn med språkstörning kan visa på en primär störning i förmågan att samspela med andra liknande den hos barn med autismspektrumstörningar.

En annan kognitiv förutsättning för idiomförståelse är kapaciteten i arbetsminnet. Att samtidigt kunna bearbeta och lagra information i arbetsminnet spelar stor roll för språkförståelsen (Gathercole & Baddeley, 1993; Ellis Weismer m.fl., 1999). Kapaciteten i arbetsminnet kan mätas med olika komplexa minnesuppgifter som ställer krav på bearbetning och lagring simultant t.ex. CLPT – Competing Language Processing Task (Gaulin & Campell, 1994) där försökspersonerna tar ställning till semantisk acceptabilitet i meningar samtidigt som de ska memorera sista ordet i meningen.

2.3 Utvecklingen av idiomförståelse

Förståelse av idiom och andra uttryck som metaforer och ordspråk, kräver såväl adekvat semantisk/lexikal som pragmatisk förmåga (Nippold & Taylor, 1995). Enligt Winner och Gardner (1993) är ett barns idiomförståelse beroende av hur välutvecklad barnets semantiska förmåga är. Med stigande ålder ökar normalt barns semantisk/lexikala kunskap och därmed förmågan att klara flera och mer komplicerade uttryck. Utvecklingen av idiomförståelsen är en process i den lexikala utvecklingen vilken startar i tidig barndom och fortsätter genom

skolåldern och ända upp i vuxen ålder (Gibbs, 1991; Levorato & Cacciari 1992; Nippold & Rudzinski 1993; Nippold & Taylor, 1995). Även Winner (1988) menar att förståelsen av idiom ökar under tonåren i takt med att förståelsen av komplexa satser ökar liksom omvärldskunskap och logiskt analyserande. Vidare menar Winner (1988) att barn vid nio års ålder har en väl utvecklad förståelse av idiom presenterade i en kontext. Andersson och Christiansson (1999) konstaterade att svenska skolbarn i åldern 8-10 har nästintill full förståelse av de 16 idiom, som användes i vår undersökning, presenterade i en filmkontext.

Det finns olika teorier för hur man lär sig idiom. En del forskare menar att barn lär sig idiom som hela lexikala enheter istället för att analysera varje enskilt ords betydelse (Ackerman, 1982). En del idiom kanske lärs på detta vis medan andra idiom tillägnas genom en mer analyserande strategi, den s.k. metasemantiska hypotesen, där man försöker skilja den idiomatiska betydelsen från de i idiomet ingående bokstavliga komponenterna (Gibbs, 1991; Nippold & Rudzinski, 1993). "Language experience" hypotesen, säger att utvecklingen av idiomatiska uttryck är beroende av hur mycket man har exponerats för idiomatiska uttryck (Nippold & Rudzinski, 1993). Således verkar det som att ett idiom lärs genom olika strategier, vilka påverkas av faktorer som tillgången på kontextuella ledtrådar, idiomets grad av genomskinlighet samt hur många gånger man har exponerats för idiomet (Nippold & Duthie, 2003).

3. FRÅGESTÄLLNINGAR

Det är tidigare visat att barn med normal språkutveckling i 9-årsåldern har nästintill fullgod förståelse av en uppsättning idiom presenterade i en kontext (Andersson & Christiansson, 1999). Mot denna bakgrund är det av intresse att undersöka hur barn med normal språkutveckling förstår dessa idiom presenterade utan kontext samt hur kontexten påverkar förståelsen. Det är också av intresse att undersöka hur barn med språkstörning presterar på det idiomförståelsetest (Guldstrand & Troberg) som användes i Andersson och Christianssons studie (1999).

Del I. Idiomförståelse hos barn med normal språkutveckling i skolans år 4

- I hur hög grad behärskas idiom presenterade utan respektive med en berättelsekontext?

Del II. Idiomförståelse hos barn med språkstörning i skolans år 3-5

- I hur hög grad behärskas idiom presenterade i en filmkontext?

Del I och del II.

- I hur hög grad tolkas idiom bokstavligt?
- Vilka aspekter hos idiomet såsom användningsfrekvens och genomskinlighet påverkar idiomförståelsen?
- Är similer lättare att förstå än andra idiom?
- Hur är idiomförståelsen relaterad till lexikon, satsförståelse och komplext arbetsminne?

Del I. Idiomförståelse hos barn med normal språkutveckling i skolans år 4

4. METOD

4.1 Pilotstudie

En pilotstudie genomfördes på fyra barn i åldrarna 8;7-10;10, samtliga flickor. Syftet med pilotstudien var att pröva ett idiomförståelsetest utan respektive med berättelsekontext. Vi ville också pröva förståelsen av instruktionerna och mäta tidsåtgång för samtliga tester. Vid testning av komplext arbetsminne med CLPT upptäckte vi en golfeffekt för svårighetsgrad 6, därför plockades den bort i huvudstudien, så att det återstod 5 svårighetsgrader.

4.2 Deltagare

För att hitta barn till undersökningen kontaktades rektorn på en skola i södra Skåne. Skolan valdes utifrån vår uppfattning om att den skulle kunna representera en sociokulturell spridning av barnen samt att barnen också kom från samma geografiska område. Kriterierna var att barnen nyligen skulle ha påbörjat år 4, de skulle av läraren bedömas ha en normal språkutveckling, ha svenska som modersmål och svenska skulle talas i hemmet. Efter medgivande från rektorn ombads klassföreståndaren att lämna ut blanketter till barnens föräldrar med information om undersökningen samt med förfrågan om föräldrarnas skriftliga medgivanden. Vårt mål var att testa 20 barn. Av de 25 barn som tillfrågades föll fem bort då medgivanden från föräldrarna inte inkom. De 20 barn som deltog i undersökningen var 14 flickor och 6 pojkar i åldrarna 9;10-10;10 med en medelålder av 10;4.

4.3 Material

I tabellen nedan presenteras de test som ingick i studien.

Tabell 1. Tabellen visar de test som ingick i studien, samt vad de anses bedöma.

Idiomförståelsetest utan respektive med kontext	Förmåga att definiera idiom utan respektive med berättelsekontext
CLPT	Komplext arbetsminne
ITPA "Auditiva analogier"	Lexikal organisation och mobilisering
TROG	Auditiv satsförståelse

Idiomförståelsetest

Barnens förståelse av idiom testades med 16 idiom vilka var hämtade ur en studie av Guldstrand och Troberg (1997). Vi skapade en kort muntlig berättelse till vart och ett av de 16 idiomerna (Idiomförståelsetest och berättelsekontext, se bilaga 3 och 4). Först fick barnen i uppgift att definiera idiomerna utan kontext. I de fall barnen inte lyckades definiera idiomerna presenterades det ånyo med en berättelsekontext. För att kunna jämföra förståelse av idiom utan kontext med förståelse av idiom med en berättelsekontext, poängsattes och summerades resultaten i två omgångar; idiomförståelse utan respektive med kontext för varje barn. Om

barnet klarade att definiera idiomet isolerat gavs ingen berättelsekontext. Barnet tilldelades då 1p för idiomförståelse utan samt 1p för idiomförståelse med kontext. Det antagande som låg till grund för denna poängsättning var att om man klarade att definiera idiomet utan kontext skulle man också klarat att definiera det med en efterföljande berättelsekontext. De barn som först kunde definiera idiomet efter att en berättelsekontext presenterats gavs 0 p för idiomförståelse utan kontext och 1p för idiomförståelse med kontext.

På två av idiomerna "det är som bortblåst" och "håll er i skinnet" var det flera barn som angav en, enligt vår bedömning, närliggande men ändå felaktig definition. För att ta ställning till om dessa definitioner skulle anses vara korrekta, bad vi fyra lärare ge sin definition av de aktuella idiomerna. Samtliga lärare, undantaget en, definierade "det är som bortblåst" på samma sätt som barnen, "det är glömt". Det resulterade i att vi beslöt ge rätt för den definitionen, då detta verkade vara en vedertagen uppfattning om idiomets betydelse. Beträffande idiomet "håll er i skinnet" definierade samtliga lärare idiomet på samma sätt som författarna till denna uppsats. Detta resulterade i att ingen poäng utdelades för barnens definition, "man ska ha tålamod".

Illinois Test of Psycholinguistic Abilities - ITPA, Auditiva analogier

Den svenska översättningen och normeringen av ITPA (Illinois Test of Psycholinguistic Abilities; Kirk m.fl., 1968) har utarbetats av Holmgren (1984). ITPA är ett standardiserat test, avsett för barn, som består av 13 deltest. Vi har använt det deltest i ITPA som benämns som "Auditiva analogier". Det mäter barnets förmåga att muntligt relatera och associera verbalt presenterade stimuli till varandra. Testet prövar också hur barnets lexikon är organiserat. Testet består av 35 analogier presenterade som ofullständiga meningar. Meningarna ska kompletteras av testpersonen, t.ex. "en katt säger mjau, en hund säger"..."voff". Uppgifternas svårighetsgrad ökar efter hand genom att relationens svårighetsgrad ökar. Barnets slutpoäng blir lika med antalet rätt besvarade uppgifter.

Test for reception of grammar - TROG

TROG är ett engelskt test, som prövar satsförståelse, konstruerat av Dorothy Bishop (1989), översatt till svenska av Holmberg och Lundälv (1998). Testet är uppdelat i 20 block som vardera omfattar fyra flervalsuppgifter. Varje block testar förståelsen av en viss grammatisk struktur och barnet måste klara alla fyra uppgifterna för att få 1 p på det blocket. Svårighetsgraden ökar efter hand.

Competing Language Processing Task - CLPT

CLPT är ett testmaterial, avsett för barn, som bedömer det verbala arbetsminnet. Testet är utvecklat av Gaulin och Campbell (1994) i svensk bearbetning av Pohjanen och Sandberg (1999). Testet består av 30 testmeningar med fem svårighetsgrader. Till varje mening hör en enkel bearbetningsuppgift och en svårare lagringsuppgift. Semantisk acceptabilitet i meningarna ska bedömas samtidigt som det sista ordet i meningarna ska memoreras för att till slut kunna återges. Ett poäng ges för varje korrekt svar på respektive del.

4.4 Procedur

Varje barn testades individuellt i ett avskilt rum på skolan. Undersökningen tog i sin helhet ca 35 minuter per barn. Författarna testade hälften av barnen var. Samtliga av barnens svar på Idiomförståelsetestet transkriberades av båda författarna simultant. Testen utfördes i samma ordning för alla barnen. Testen administrerades i följande ordning:

1. TROG
2. CLPT
3. Idiomförståelsetest med respektive utan berättelsekontext
4. ITPA, "Auditiva analogier"

Denna ordning på testen valdes utifrån följande kriterier: TROG ansågs av författarna vara ett mer inbjudande test som inte krävde något expressivt av barnet i det inledande skedet. CLPT var det test som av författarna ansågs vara det mest krävande testet och borde därför inte genomföras allt för sent. Eftersom Idiomförståelsetestet var huvudtestet ville vi inte placera det sist varför ITPA placerades sist.

4.5 Reliabilitet

Samtliga av barnens svar på Idiomförståelsetestet transkriberades ortografiskt simultant av författarna i samband med testningen. Transkriptionerna jämfördes sedan och det kunde konstateras att överensstämmelsen var fullständig. Två tredjedelar av testresultaten poängsattes var för sig för att sedan jämföras, överensstämmelsen uppgick till 98 %. I de fall där bedömningarna skiljde sig åt diskuterade författarna sig fram till samstämmighet.

4.6 Statistiska beräkningar

Statistiska beräkningar utfördes i datorprogrammet SPSS 11.5 för Windows. För korrelationsberäkningar användes Pearsons r. En signifikansnivå på .05 valdes. Skillnaden mellan versionerna av Idiomförståelsetestet beräknades med t-test.

5. RESULTAT

Först redovisas deskriptiva data, därefter redovisas samband mellan olika test. Störst utrymme ägnas åt huvudtestet Idiomförståelsetest.

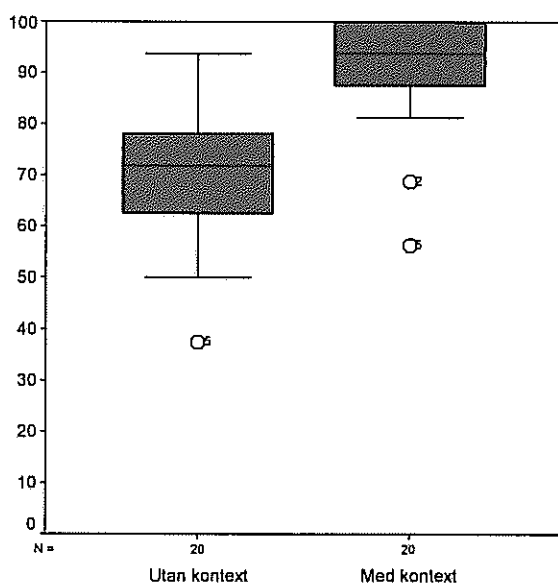
5.1 Deskriptiva data

Resultaten från den kvantitativa bedömningen av de testresultat som ingick i studien redovisas i tabell 2. Åldersreferenser som redovisas i tabellen beträffande ITPA och TROG är hämtade från existerande normeringar. Referensgruppen för CLPT är hämtad ur en uppsats av Fries och Holmberg (2001), barnen var 9;5-12;4 med en medelålder av 10;6.

Tabell 2. Tabellen visar i antal procent lägsta (min) poäng, högsta (max) poäng samt medelvärde (m), för respektive test (N=20) för barnen i vår studie samt medelvärde för åldersreferenser (år).

	min	max	m	år
Idiomförståelsetest utan kontext	38	94	71	-
Idiomförståelsetest med berättelsekontext	56	100	90	-
ITPA	74	94	87	88 (9;6-9;11)
CLPT	43	73	63	57 (9;5-12;4)
TROG	75	100	87	87 (10;0-10;11)

Idiomförståelsetest: Som framgår ovan var resultatet på idiomförståelse med berättelsekontext högre än resultatet på idiomförståelse utan kontext. Det var en god spridning mellan resultaten på idiomförståelse utan kontext. Alla utom ett barn nådde upp till 50 % eller mer men ingen nådde upp till 100 %. Beträffande idiomförståelse med kontext fann vi inte lika stor spridning. Sex av de tjugo barnen nådde upp till 100 % på idiomförståelse med kontext. Skillnaden mellan Idiomförståelsetestet utan och med kontext var signifikant ($t(19) = -8.498, p < .01$). Spridningen på Idiomförståelsetestet utan och med kontext åskådliggörs nedan i figur 1.

Figur 1. Figuren visar median och spridning på Idiomförståelsetest utan respektive med kontext uttryckt i procent samt s.k. outliers.

ITPA: Medelvärdet för barn mellan 9;6 och 9;11 år är 88 %. I vår studie hamnade medelvärdet på 87 %, alltså ungefär på samma nivå. Således pekar resultaten på att försökspersonerna låg inom normalvariationen.

CLPT: Medelvärdet för barn mellan 9;5 och 12;4 år är 57 % (Fries & Holmberg, 2001). I vår undersökning hamnade försökspersonerna på ett medelvärde av 63 % vilket är något över jämförbara data.

TROG: Medelvärdet för barn mellan 10;0 och 10;11 år är 87 % enligt existerande normeringar. I vår undersökning fick vi också fram ett medelvärde på 87 %.

5.1.1 Vilka idiom hade högst respektive lägst lösningsfrekvens?

Vi jämförde lösningsfrekvensen för idiomerna presenterade utan respektive med kontext vilket visas i tabell 3 nedan.

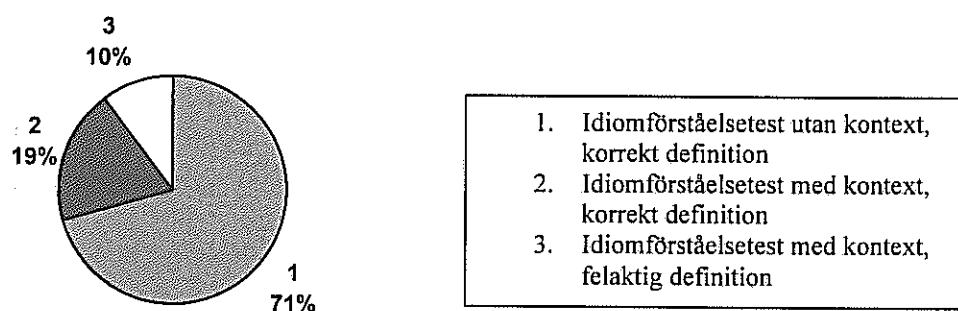
Tabell 3. Tabellen visar lösningsfrekvensen, uttryckt i procent, för varje idiom utan respektive med kontext.

Idiom	Utan kontext (%)	Med kontext (%)
1. Äta som en gris	75	100
2. Lägga på ett kol	95	100
3. Sakta i backarna	65	75
4. Den gubben går inte	10	75
5. Hålla tummarna	95	100
6. Det är som bortblåst	60	100
7. Vad har du på hjärtat	75	85
8. Smal som en sticka	80	85
9. Hungrig som en varg	100	100
10. Det var nära ögat	75	100
11. Försvann som en oljad blix	65	85
12. Kall som en isbit	85	95
13. Trivas som fisken i vattnet	70	85
14. Kusten är klar	80	90
15. Listig som en räv	95	95
16. Håll er i skinnet	5	70

Fyra av idiomerna skiljde sig markant från övriga idiom när de presenterades utan kontext beträffande hög lösningsfrekvens: "hungrig som en varg" (100 %), "lägga på ett kol" (95 %), "hålla tummarna" (95 %) och "listig som en räv" (95 %). Två av idiomerna medförde markant större svårigheter än övriga idiom när de presenterades utan kontext: "håll er i skinnet" (5 %) och "den gubben går inte" (10 %). Spridningen var inte lika stor när barnen fick idiomerna presenterade med en berättelsekontext, därför redovisas inte dessa siffror separat.

5.1.2 Kontextens påverkan på idiomförståelsen

Figur 2 visar i hur hög grad det totala resultatet på Idiomförståelsetestet påverkas när berättelsekontext presenteras.

Figur 2. Figuren visar hur definitionerna påverkas av kontexten, uttryckt i procent.

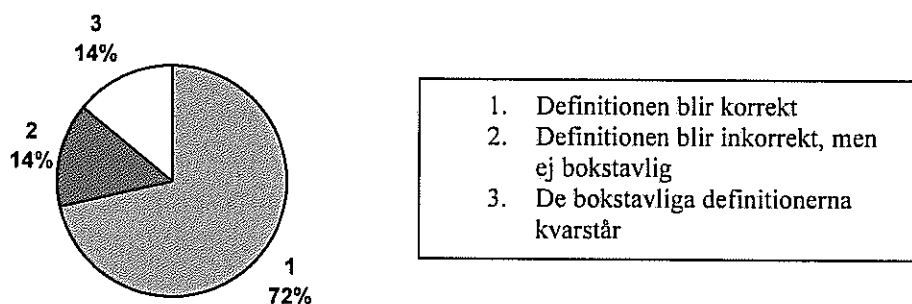
Som framgår av figur 2 uppgick barnens korrekta definitioner till 71 % då idiomerna presenterades utan kontext. När barnen fick idiomerna presenterade med en berättelsekontext, ökade korrekta definitioner till 90 %.

5.1.3 Bokstavliga tolkningar av idiom

Vi fann att 4,2 % av de totalt 320 svar som gavs var bokstavliga då idiomerna presenterades isolerat. Nedan presenteras de idiom som definierades bokstavligt. Kursiverad text visar barnens definitioner.

- Du äter ju som en gris – *Man står på fyra ben.*
- Sakta i backarna – *Om man åker ner så kör man in i något och måste sakta ner. Sakta ner i backen.*
- Den gubben går inte – *Han går inte. Leka med en gubbe, den är inte bra.*
- Det är som bortblåst – *Kanske en påse som blåser iväg. Om en hatt blåst iväg. Man är ute i en koja och det blåser iväg.*
- Här trivs du som fisken i vattnet – *Man gillar att bada. Man ska gå och bada. Man trivs med att bada. Trivs i vatten på badhuset.*
- Kusten är klar – *Man ska gå och bada och allting är klart för att åka, det är fint väder.*
- Håll er i skinnet – *Man ska hålla sig själv i skinnet.*

De bokstavliga definitionerna ändrades i hög grad till att bli idiomatiska när barnen fick idiomerna presenterat i en berättelsekontext. Fjorton procent av de 14 bokstavliga svaren vidhölls efter att berättelsekontexten hade givits. Se figur 3 nedan.

Figur 3. Figuren visar, uttryckt i procent, i hur stor utsträckning de bokstavliga tolkningarna ändrades efter att berättelsekontext givits.

5.2 Resultat av korrelationsberäkningar

En av våra frågeställningar var hur idiomförståelse utan respektive med kontext är relaterad till lexikalisk förmåga, satsförståelse samt komplext arbetsminne. Dessa resultat redovisas i nedanstående tabell. För fullständig korrelationsmatris, se bilaga 3.

Tabell 4. Tabellen visar korrelation mellan Idiomförståelsetest utan respektive med berättelsekontext samt korrelation med ITPA, CLPT och TROG.
(* = $p < .05$ och ** = $p < .01$)

Variabler	Idiomförståelsetest utan kontext	Idiomförståelsetest med kontext
Idiomförståelsetest utan kontext	-	-
Idiomförståelsetest med kontext	.70**	-
ITPA	.35	.19
CLPT	.41	.56**
TROG	.58**	.45*

Som framgår av tabell 4 förelåg en signifikant korrelation mellan idiomförståelse utan kontext och satsförståelse ($r=.58$, $p<.01$) Vi fann också en signifikant korrelation mellan idiomförståelse med kontext och satsförståelse ($r=.45$, $p<.05$). Sambandet närmade sig signifikans mellan idiomförståelse utan kontext och arbetsminne ($r=.41$, $p=.07$). Idiomförståelse med kontext korrelerade signifikant med arbetsminne ($r=.56$, $p<.01$). Det rådde också en signifikant korrelation mellan idiomförståelse med kontext och idiomförståelse utan kontext ($r=.70$, $p<.01$).

6. RESULTATDISKUSSION

Frågeställningarna vi ville besvara med studiens del I var i hur hög grad barn med normal språkutveckling i skolans år 4 behärskar idiom presenterade utan respektive med en berättelsekontext; i hur hög grad idiom tolkas bokstavligt; vilka aspekter hos idiomet såsom användningsfrekvens och genomskinlighet påverkar idiomförståelsen; är similer lättare att förstå än andra idiom samt hur är idiomförståelse utan respektive med kontext relaterad till lexikon, satsförståelse och arbetsminne.

6.1 Hur förstår barn i skolans år 4 idiom som presenteras utan respektive med en berättelsekontext?

I en tidigare studie gjord på svenska barn i åldern 8-10 (Andersson & Christiansson, 1999) konstaterade man att barn i den åldern har en nästintill full förståelse av samma 16 idiom som ingick i vår studie fast presenterade i en filmkontext. I vår studie klarade barnen, som hade en medelålder av 10;4, att till 90 % definiera idiomerna korrekt när de presenteras i en berättelsekontext, som vi tror är mer krävande än en filmkontext.

Av ovanstående resultat kan man konstatera att de flesta barn i denna ålder har en mycket god förståelse av idiom som presenteras i en kontext. Vi fann dock att barnet med det lägsta resultatet på idiomförståelse med kontext hade ca hälften rätt på testet. Det betyder att man inte kan ta för givet att alla barn i denna ålder med normal språkutveckling förstår idiom fullt ut då något barn faktiskt misstolkade nära hälften av idiomerna. Förståelsen av idiom och komplexa satser samt lexikal förmåga är inte fullt utvecklad i denna ålder utan fortsätter att utvecklas under tonåren (Winner, 1988).

Laval (2003) drar slutsatsen i sin undersökning på barn i åldrarna 6-9 att kontexten har en påtaglig betydelse för idiomförståelse oavsett ålder. I vår studie fann vi att förståelsen underlättades när idiomerna presenterades i en berättelsekontext, barnen presterade då bättre.

Andra författare menar att kontexten får varierad betydelse för idiomförståelsen beroende på ålder. Den spelar en mindre roll för barn yngre än 6 år (Abkarian m.fl., 1992) och den spelar en betydande roll vid 6-7 års ålder (Ackerman, 1982; Cacciari & Levorato, 1989; Gibbs, 1987) samt är viktig för tonåringar (Nippold & Rudzinski, 1993). Däremot har kontexten inte någon betydelse för vuxnas prestationer på idiomförståelsetest (Ackerman, 1982; Cacciari & Levorato, 1989).

Kontextens positiva bidrag till idiomförståelsen verkar således minska med stigande ålder. En del barn i vår studie sade att de inte tidigare hade hört ett visst idiom och därför inte kunde svara på dess betydelse men när idiomet presenterades i en kontext så lyckades en del av dessa barn definiera idiomet korrekt. Vi lade märke till att några av barnen som definierade ett idiom felaktigt inte ändrade definitionen trots att berättelsekontexten inte alls gjorde deras definition rimlig. Kanske var orsaken till att de inte ändrade uppfattning att de var vana vid att använda idiom i ett annat sammanhang och med en helt annan betydelse. Vedertaget bruk blev i så fall en starkare faktor än kontexten. Konventioner och vedertaget bruk av idiomatiska uttryck har enligt Laval (2003) ingen effekt på idiomförståelsen hos 6-åringar, men däremot hos 9-åringar och i hög grad hos vuxna.

6.1.1 Vilka idiom hade lägst respektive högst lösningsfrekvens?

Spridningen i lösningsfrekvens var inte lika stor när idiomerna presenterades med kontext som när de presenterades utan kontext. Det idiom som definierades korrekt av samtliga barn i de olika presentationsvillkoren var "jag är hungrig som en varg". Vid en undersökning beträffande idioms användningsfrekvens och genomskinlighet, där man använt sig av samma 16 idiom som i vår studie men i en filmkontext (Andersson & Christiansson, 1999), fann man att detta idiom av lärare skattades med relativt hög genomskinlighet och med hög användningsfrekvens. Även i denna studie, som var på barn i åldrarna 8-10, resulterade idiomet "jag är hungrig som en varg" i hög lösningsfrekvens.

I samma undersökning (Andersson & Christiansson, 1999) samt i en undersökning av Guldstrand och Troberg (1997), på barn i 4-5 års ålder, framkom att idiomet "den gubben går inte" hade lägst lösningsfrekvens. I vår studie hade detta idiom också mycket låg lösningsfrekvens i båda presentationsvillkoren. Detta idiom hade av samma grupp av lärare bedömts vara ett av de idiom som hade lägst grad av genomskinlighet och användningsfrekvens. Dessa resultat skulle kunna tyda på att grad av genomskinlighet och användningsfrekvens är en betydande faktor för idiomförståelse oavsett om idiomet presenteras i en kontext eller inte.

Enligt Happé (1993) är similer lättare att förstå än andra metaforiska uttryck. Vi såg ingen sådan tendens i något av presentationsvillkoren.

6.1.2 I hur hög grad tolkar barn i skolans år 4 idiomerna bokstavligt?

Cacciari och Levorato (1989) visar i sin studie att barn vid 9 års ålder tolkar idiom presenterade i en kontext på ett idiomatiskt vis till 87 %. I en studie av Andersson och Christiansson (1999) där idiomerna presenterades i en filmkontext, tolkade ingen av deras försökspersoner, som var i åldrarna 8-10, idiomerna bokstavligt. Vi förväntade oss därför inte att barnen som ingick i vår studie och som hade en medelålder av 10;4 skulle tolka något

idiom bokstavligt även om dessa idiom presenterades utan kontext. Vi fann dock att detta förekom i några fall. Exempelvis idiomet ”här trivs du som fisken i vattnet” ledde till ett flertal bokstavliga tolkningar t.ex. ”man gillar att bada”. De bokstavliga tolkningarna, som framförallt förekom i idiomförståelse utan kontext, skulle kunna bero på just det faktum, att idiomerna presenterades isolerat i vår studie. När idiomerna presenteras isolerat ökar yngre barns tendenser att tolka idiomerna bokstavligt (Cacciari & Levorato, 1989). Vidare menar Cacciari och Levorato (1989) att kontexten ökar insikten om att relationen mellan det ytligt sagda och betydelsen av uttrycket är annorlunda. I vår undersökning minskade barnens bokstavliga tolkningar när kontext presenterades.

6.2 Hur är idiomförståelse relaterad till satsförståelse, lexikon samt komplext arbetsminne hos barn i skolans år 4?

Vi fann att idiomförståelse korrelerade signifikant med satsförståelse mätt med TROG både när idiomerna presenterades utan och när de presenterades med kontext.

Idiomförståelse med kontext korrelerade signifikant med komplext arbetsminne mätt med CLPT. Sambandet närmade sig signifikans mellan idiomförståelse utan kontext och komplext arbetsminne.

Vi fann inget signifikant samband mellan lexikal förmåga och idiomförståelse utan eller med kontext.

Sambandet mellan idiomförståelse utan kontext och idiomförståelse med kontext var signifikant. Resultatet skulle kunna tyda på att det i stort sett är samma sorts förmågor som krävs oavsett hur idiomerna presenteras.

7. METODDISKUSSION

Försökspersonerna i vår undersökning var snedfördelade beträffande kön. Deltagarna bestod av en övervägande del flickor, närmare bestämt 70 %. Man har i en tidigare undersökning (Andersson & Christiansson, 1999) konstaterat att det inte fanns samband mellan idiomförståelsen hos barnen i deras studie och deras kön, därför beslöt vi oss för att behålla samtliga deltagare trots en stor övervikt av flickor.

Det har konstaterats i en studie av Andersson och Christiansson (1999) att barn vid 9 års ålder har en nästintill fullgod förståelse av de 16 idiom som också ingick i vår studie, när de presenteras i en kontext. Vi ansåg därför att det var av intresse att undersöka idiomförståelse utan kontext för samma 16 idiom, trots att idiom oftast förekommer i en kontext. Ackerman (1982) menar att idiomförståelsen är så pass etablerad hos äldre barn att kontexten inte längre utgör något stöd för förståelsen. Nippold och Martín (1989) anser däremot att kontexten fortsätter ha en påverkan på idiomförståelsen för barn och ungdomar upp till 17 års ålder. Genom att undersöka idiomförståelsen utan kontext trodde vi oss också komma åt en förmåga som ställer högre krav på språklig bearbetning vilket också har hävdats av Nippold och Martín (1989).

”Language development has been described as involving a progressive trend towards decontextualiation” (Bishop, 1997, s. 171).

Kravet vi hade att försökspersonerna skulle definiera idiomet är enligt flera författare däribland Ackerman (1982), klart mer belastande än flervalssuppgifter. Vi valde att pröva idiomförståelsen på detta sätt eftersom vi inte ville att resultatet skulle bli överskattat. En definitionsuppgift ställer höga krav på barnets språkliga förmåga och överskattar inte barnets idiomförståelse enligt Winner (1988).

För att kunna undersöka kontextens påverkan på idiomförståelsen fick försökspersonerna först idiomet presenterat utan kontext därefter presenterades det ånyo tillsammans med en berättelsekontext. Detta presentationssätt kan möjligen ha lett till ett högre resultat på idiomförståelse med kontext eftersom barnen i det sammanhanget hörde idiomet för andra gången. För att undvika en sådan upprepning av idiomet hade man kunnat göra ett test i två versioner, en version där idiomerna i första halvan av testet presenteras isolerat och i andra halvan presenteras med en kontext och en version där idiomerna presenteras omvänt. Detta testförfarande ansåg vi inte vara möjligt då det skulle kräva en betydligt större population.

DEL II.

Idiomförståelse hos barn med språkstörning i skolans år 3-5

8. METOD

8.1 Deltagare

Försökspersonerna var 17 barn med språkstörning i skolans år 3-5 i åldrarna 8;6-11;4 med en medelålder av 10;2 (Hansson m.fl. 2004). Enligt CCC (Nettelbladt m.fl., 2003) hade barnen inga pragmatiska svårigheter. Barnen bestod av 9 flickor och 8 pojkar.

8.2 Material

I nedanstående tabell presenteras de test som ingick i studien. Testen TROG, CLPT och ITPA, ingick också i del I och finns beskrivna på sidan 11.

Tabell 5. Tabellen visar de test som ingick i studien samt vad de anses bedöma.

Idiomförståelsetest	Förmåga att definiera idiom presenterade i en filmkontext
TROG	Auditiv satsförståelse
CLPT	Komplext arbetsminne
ITPA "Auditiva analogier"	Lexikal organisation och mobilisering
PPVT	Lexikal förståelse
Nyordsinlärning	Förmåga till inlärning av nya ord

Idiomförståelsetest

Testet som använts för att pröva idiomförståelsen består av en videofilmatisering som är utarbetad av Guldstrand och Troberg (1997). Filmen består av olika scener där en familj interagerar med varandra i en vardaglig kontext och använder sig av 16 olika idiom. Efter varje scen stoppas filmen och testledaren upprepar det aktuella idiomet, exempelvis:

”Mamma sa, du äter som en gris. Vad menar hon med det?” Försökspersonerna tilldelades 1 poäng för korrekt definition och 0 poäng för övriga svar.

PPVT- Peabody Picture Vocabulary Test – Revised

PPVT är ett test som mäter lexikal förståelse, utarbetat av Dunn och Dunn (1981). Vid testproceduren säger testledaren ett ord och barnet ska peka på en av fyra bilder som motsvarar det ord testledaren har sagt. Bilderna är ordnade i ungefärlig stigande svårighetsgrad. Ett poäng ges för varje rätt svar.

Nyordsinlärningstest

Nyordsinlärningstestet är en testprocedur ad modum Kamhi m.fl. (1990) samt Gilbertson och Kamhi (1995) modifierad av Sahlén (2000) samt av Willstedt-Svensson och Sahlén (2001). Testet består av följande fem steg; 1. exponering, 2. förståelse, 3. produktion, 4. igenkänning, 5. retention.

Syftet med testet är att se hur pass väl barnet kan lära sig ett nytt ord, d.v.s. ett nonord. Nonorden är representerade av figurer, gjorda av trolldeg, med ett utseende som inte liknar något befintligt föremål. Barnet exponeras först för det främmande nonordet i två skeden. I steg tre ska barnet själv benämna den aktuella figuren med målordet. Om barnet inte klarar produktionen korrekt presenteras målordet tillsammans med två nya nonord och det gäller då för barnet att höra ut vilket av dem som tillhör figuren. Slutligen i steg 5, ombeds barnet efter ca 30 minuter att återge målordet.

8.3 Procedur

Vi lyssnade på ljudinspelningar av redan insamlat material på försökspersonerna där de visades videofilmen och definierade idiomerna. Avlyssningen av ljudbandet, transkriptionen, analysen och poängsättningen gjordes av författarna var för sig. Detta gjordes på samtliga försökspersoner. Barnens resultat på övriga test hämtades ur befintlig SPSS fil.

8.4 Reliabilitet

Författarnas poängsättning av samtliga transkriptioner jämfördes och interbedömarreliabiliteten uppgick till 83 %. I de fall där bedömningarna skiljde sig åt diskuterade författarna sig fram till samstämmighet.

8.5 Statistiska beräkningar

Statistiska beräkningar utfördes i datorprogrammet SPSS 11.5 för Windows. För korrelationsberäkningar användes Pearsons r. En signifikansnivå på .05 valdes.

9. RESULTAT

Först redovisas deskriptiva data, därefter redovisas samband mellan olika test. Störst utrymme ägnas åt huvudtestet Idiomförståelsetest.

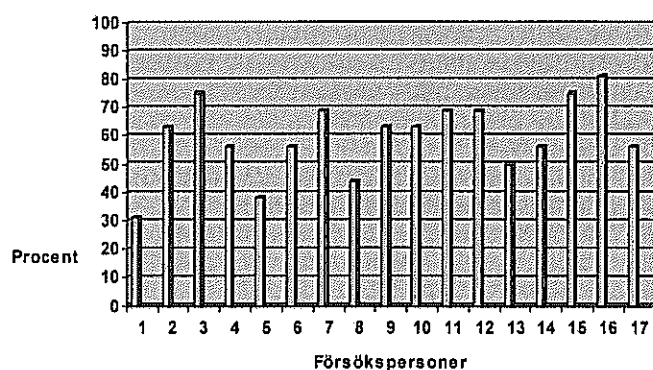
9.1 Deskriptiva data

Resultaten från den kvantitativa bedömningen som ingick i studien redovisas i tabell 6. Normaldata för PPVT är hämtat ur en studie av Hansson m.fl. (2004) på 20 barn i åldrarna 9;0-11;8. CLPT och Nyordsinlärning är resultat som Fries och Holmberg (2001) fått fram på 38 normalspråkiga barn i åldrarna 9;5-12;4 med en medelålder av 10;6. Beträffande ITPA och TROG är normaldata hämtat ur respektive test. Normalspråkig referensgrupp saknas för Idiomförståelsetestet. I en studie av Andersson och Christiansson (1999) har man testat barn i åldrarna 8;5-10;3 med samma test. I studien redovisas det totala antalet korrekta svar för hela gruppen vilket uppgick till 89 %, inget medelvärde är angivet.

Tabell 6. Tabellen visar i procent lägsta (min) poäng, högsta (max) poäng och medelvärde (m), för barnen med språkstörning (N=17) samt medelvärde för åldersreferenser (å.r).

	min	max	m	Å.r
Idiomförståelsetest	31	81	60	-
TROG	55	95	79	87 (10;0-10;11)
ITPA	57	89	74	88 (9;6-9;11)
Nyordsinlärning	25	100	74	91 (9;5-12;4)
PPVT	73	93	87	91 (9;0-11;8)
CLPT	0	73	44	57 (9;5-12;4)

För att tydligare åskådliggöra spridningen beträffande resultatet på Idiomförståelsetestet presenteras varje individs resultat i figur 4 nedan.

Figur 4. Figuren visar varje försökspersons resultat på Idiomförståelsetestet angivet i procent (N=17).

9.1.1 Vilka idiom hade högst respektive lägst lösningsfrekvens?

I tabell 7 på nästa sida visas lösningsfrekvensen för varje idiom.

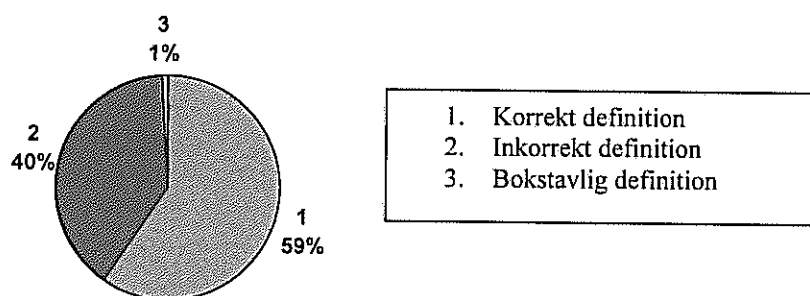
Tabell 7. I tabellen presenteras lösningsfrekvensen för varje idiom angivet i procent.

Idiom	Lösningsfrekvens (%)
1. Äta som en gris	76
2. Lägga på ett kol	94
3. Sakta i backarna	18
4. Den gubben går inte	29
5. Hålla tummarna	94
6. Det är som bortblåst	71
7. Vad har du på hjärtat	88
8. Smal som en sticka	35
9. Hungrig som en varg	82
10. Det var nära ögat	41
11. Försvann som en oljad blix	76
12. Kall som en isbit	71
13. Trivas som fisken i vattnet	47
14. Kusten är klar	59
15. Listig som en räv	59
16. Håll er i skinnet	53

Två av idiomerna skiljde sig markant från övriga idiom beträffande hög lösningsfrekvens: "lägga på ett kol" (94 %) och "hålla tummarna" (94 %). Två av idiomerna medförde markant större svårigheter för barnen, än övriga idiom: "sakta i backarna" (18 %) och "den gubben går inte" (29 %).

9.1.2 Bokstavliga tolkningar av idiomerna

Vi fann att 59 % av de totalt 272 svar som gavs var korrekta definitioner. En procent av svaren resulterade i bokstavliga tolkningar. Figuren nedan visar fördelningen över barnens definitioner.

Figur 5. Figuren visar, uttryckt i procent, det totala antalet definitioner inom varje svarskategori.

Nedan presenteras de idiom som resulterade i bokstavliga tolkningar. Kursiverad text visar barnens definitioner.

- Det är som bortblåst – *Att vinden har tagit det.*
- Vad har du på hjärtat – *Det är rött.*
- Hon försvann som en oljad blix – *En snabb blix.*

9.2 Resultat av korrelationsberäkningar

En av våra frågeställningar var hur idiomförståelse är relaterad till lexikalisk förmåga, satsförståelse samt komplext arbetsminne. Dessa resultat redovisas i nedanstående tabell. För fullständig korrelationsmatris, se bilaga 3.

Tabell 8. Tabellen visar korrelationen mellan Idiomförståelsetest och Nyordsinläring, ITPA, PPVT, TROG samt CLPT.

(* = $p < .05$ och ** = $p < .01$)

	Idiomförståelsetest
Nyordsinläring	.30
ITPA	-.00
PPVT	.20
TROG	.52*
CLPT	.30

Som framgår av tabell 8 fann vi en signifikant korrelation ($r = .52$, $p < .05$) mellan idiomförståelse och satsförståelse. Inga andra signifikanta samband kunde konstateras.

10. RESULTATDISKUSSION

Frågeställningarna vi ville besvara med studiens del II var i hur hög grad barn med språkstörning i skolans år 3-5 behärskar idiom som presenteras i en filmkontext; i hur hög grad idiom tolkas bokstavigt; vilka aspekter hos idiommet såsom användningsfrekvens och genomskinlighet påverkar idiomförståelsen; är liknande lättare att förstå än andra idiom samt hur idiomförståelse relaterad till lexikon, satsförståelse och arbetsminne.

10.1 Hur förstår barn med språkstörning i skolans år 3-5 idiom presenterade i en filmkontext?

Vi fann att barnen med språkstörning som ingick i vår studie uppvisade en relativt stor spridning vad gäller förmågan att definiera idiom som presenteras i en filmkontext. Sextio procent av barnens definitioner bedömdes av oss vara idiomatiska. I en studie av Sahlén och Reuterskiöld Wagner (1999) på barn med språkstörning i åldersgruppen 5;1-6;4, vilka testades med samma idiom och enligt samma principer, bedömde man att 19 % av definitionerna var idiomatiska. Det tyder på att idiomförståelsen hos barn med språkstörning ökar med ökad ålder.

I en undersökning av Andersson och Christiansson (1999) prövades idiomförståelsen enligt samma principer hos barn med normal språkutveckling i åldrarna 8;5-10;3. Åttio procent av barnens definitioner bedömdes vara idiomatiska. Barnen i Andersson och Christianssons studie var i ungefär samma ålder som barnen med språkstörning i vår studie. Detta tyder på att barn med språkstörning i den åldern inte når upp till den nivå av idiomförståelse som barn med normal språkutveckling i jämförbar åldersgrupp gör.

10.1.1 Vilka idiom hade högst respektive lägst lösningsfrekvens?

Vi jämförde resultaten för barnen med språkstörning i vår studie med resultat från andra studier där man har provat idiomförståelsen med samma test. Dessa studier var dels på barn med språkstörning i åldrarna 5-6 (Sahlén & Reuterskiöld Wagner, 1999) och dels på barn med normal språkutveckling i åldrarna 4-5 (Guldstrand & Troberg, 1997) samt på barn med normal språkutveckling i åldrarna 8-10 (Andersson & Christiansson, 1999). Detta presenteras i tabell 9.

Tabell 9. I tabellen presenteras, i procent, resultatet på Idiomförståelsetestet för barn med språkstörning (SLI) i Sahlén och Reuterskiöld Wagners studie (1999) och i vår studie (Hempel & Ohlsson, 2005) samt resultatet för barn med normal språkutveckling (NL) i Guldstrand och Trobergs studie (1997) och Andersson och Christianssons undersökning (1999).

Idiom	SLI, 5-6 år (S & RW) (%)	SLI, 8-11 år (H & O) (%)	NL, 4-5 år (G & T) (%)	NL, 8-10 år (A & C) (%)
1. Äta som en gris	19	76	42	86
2. Lägga på ett kol	23	94	47	100
3. Sakta i backarna	4	18	21	82
4. Den gubben går inte	0	29	0	71
5. Hålla tummarna	19	94	26	96
6. Det är som bortblåst	27	71	58	94
7. Vad har du på hjärtat	8	88	11	94
8. Smal som en sticka	8	35	11	98
9. Hungrig som en varg	35	82	47	100
10. Det var nära ögat	23	41	32	80
11. Försvann som en oljad blix	35	76	63	90
12. Kall som en isbit	31	71	47	100
13. Trivas som fisken i vattnet	11	47	42	76
14. Kusten är klar	8	59	21	86
15. Listig som en räv	15	59	21	80
16. Håll er i skinnet	35	53	26	84

Som framgår av tabellen ovan så låg spannet för idiomens lösningsfrekvens för barn med normal språkutveckling i 8-10 års ålder mellan 71 % och 100 %. Lösningsfrekvensen för barnen med normal språkutveckling i åldrarna 4-5 låg mellan 0 % och 63 %. För barnen med språkstörning i vår studie som var i 8-11 års ålder låg lösningsfrekvensen mellan 18 % och 94 %. Dessa barn låg således långt över barn med normal språkutveckling i 4-5 års ålder men nådde inte ända upp till den nivån som barn med normal språkutveckling i 8-10 års ålder gjorde.

Vi fann en viss grad av överensstämmelse mellan barnen med språkstörning i vår undersökning och barnen med normal språkutveckling, i ovan nämnda studier, beträffande idiomens lösningsfrekvens. Idiomerna ”lägga på ett kol” och ”hålla tummarna” hade högst lösningsfrekvens hos barnen med språkstörning i vår studie. Lösningsfrekvensen för dessa två idiom var också mycket hög hos barn med normal språkutveckling i åldrarna 8-10, se tabell 9. Andersson och Christiansson (1999) konstaterade i sin uppsats att vuxna skattade dessa idiom som i hög grad genomskinliga och frekventa. Två idiom visade sig vara svårast för barnen med språkstörning i vår studie, ”sakta i backarna” och ”den gubben går inte”. Dessa idiom var också bland de svåraste för båda åldersgrupperna barn med normal språkutveckling. Idiomerna ”den gubben går inte” bedömdes av samma vuxengrupp (Andersson & Christiansson, 1999) ha låg grad av genomskinlighet och ej vara så frekvent. Detta resultat visar att grad av genomskinlighet och användningsfrekvens är betydande för idiomförståelse. Denna slutsats är

i överensstämmelse med flera andra studier (Nippold & Rudzinski, 1993; Nippold & Taylor, 1995; Nippold & Duthie, 2003) och ger stöd åt den metasemantiska hypotesen, som innebär att idiom med hög grad av genomskinlighet är lättare att förstå än idiom med låg grad av genomskinlighet. Vidare stämmer resultatet väl överens med andra studier som visat att det finns en relation mellan hur ofta ett barn träffat på ett idiom, alltså idiomets användningsfrekvens och hur bra barnet förstår idiomet (Nippold & Rudzinski, 1993; Nippold & Taylor, 1995).

En del forskare menar att barn lär sig idiom som hela lexikala enheter istället för att analysera varje enskilt ords betydelse (Ackerman, 1982). Vi fann i vår studie att en del barn inte hanterade idiomet som en lexikal helhet utan i stället använde sig av en analyserande strategi och tog hjälp av idiomets genomskinlighet för att nå fram till förståelse. Ett exempel på detta är när idiomet ”försvann som en oljad blix” gav resonemanget ”Olja det är ju halt och blix är ju snabbt så att man kanske inte hinner se henne”. Nippold och Duthie (2003) menar att idiom lärs genom olika strategier, vilka påverkas av faktorer som tillgången på kontextuella ledtrådar, idiomets grad av genomskinlighet samt hur många gånger man exponerats för idiomet.

Enligt Happé (1993) är similer lättare att förstå än andra metaforiska uttryck. Vi såg ingen sådan tendens i vår studie.

10.1.2 I hur hög grad tolkas idiom bokstavligt av barn med språkstörning i skolans år 3-5?

Vi fann att endast 1.1 % av tolkningarna var bokstavliga. Att så få bokstavliga tolkningar förekom tyder på att barn med språkstörning i åldrarna 8-11 har förmåga att förstå att yttranden kan ha en överförd betydelse. I en undersökning av idiomförståelsen hos barn med normal språkutveckling i åldrarna 4;0-5;11 (Guldstrand & Troberg, 1997) var 3 % av tolkningarna bokstavliga. I en studie av barn med språkstörning i åldrarna 5;1-6;4 (Sahlén & Reuterskiöld Wagner, 1999) bedömdes 7 % av tolkningarna vara bokstavliga. Barnen i dessa ovan nämnda studier testades enligt samma principer som barnen med språkstörning i vår undersökning. Winner (1988) menar att barn med normal språkutveckling vid 9 års ålder sannolikt har förmågan att förstå att idiom inte ska tolkas bokstavligt. Denna uppfattning delas av Andersson och Christiansson (1999) som kunde konstatera att det inte förekom någon bokstavlig tolkning i deras studie som var på barn i åldrarna 8;5-10;3. Dessa resultat tyder på att tendensen att tolka idiom bokstavligt minskar med ökad ålder både för barn med normal språkutveckling och för barn med språkstörning.

10.2 Hur är idiomförståelse relaterad till lexikon, satsförståelse samt komplext arbetsminne hos barn med språkstörning i skolans år 3-5?

Vi fann ett samband mellan idiomförståelse och satsförståelse, testat med TROG. Denna korrelation med satsförståelse kan anses vara pålitlig eftersom antalet deltagare var förhållandevis lågt. Satsförståelse har även i andra studier (Sahlén & Reuterskiöld Wagner, 1999) visat sig korrelera med idiomförståelse hos barn med språkstörning. Vi fann inget signifikant samband mellan idiomförståelse och lexikon testat med PPVT, Auditiva analogier och Nyordsinläring. I en studie av Sahlén och Reuterskiöld Wagner (1999) fann man inte heller något samband mellan lexikon testat med PPVT och idiomförståelse.

Vi fann inget samband mellan idiomförståelse och komplext arbetsminne mätt med CLPT men däremot fann vi att lexikala förmågor korrelerade med komplext arbetsminne. Liknande samband har man funnit i en studie av Hansson m.fl. (2004) på barn med språkstörning där man konstaterar att språkliga förmågor, i synnerhet lexikal förmåga, har ett nära samband med komplext arbetsminne. Det är vår tro att komplext arbetsminne har ett samband med idiomförståelse men att det inte tydliggörs i vår undersökning beroende på det låga antalet försökspersoner.

11. METODDISKUSSION

Många av barnens svar på Idiomförståelsetestet speglade filmens handling. Filmen som visades verkade mer eller mindre tvinga in barnen på en viss betydelse av idiomerna. Samma diskussion har förts i en tidigare studie av Andersson och Christiansson (1999). Idiomets betydelse är inte konstant utan kan växla beroende på i vilken kontext idiomerna används. Om barnet tror sig veta vad idiomerna betyder, men idiomerna presenteras i en kontext som erbjuder en annan tolkning än barnets, skulle det kunna göra barnet osäkert vilket skulle resultera i en felkälla. Kontextens eventuella negativa roll har också diskuterats av andra författare. Nippold och Duthie (2003) menar att även om kontextuella ledtrådar bör vara till hjälp för att förstå idiomerna kan de också vara direkt vilseledande.

I en undersökning av Ezell och Goldstein (1991) fann man att kontexten inte alltid är en tillgång i samband med idiomförståelse. De undersökte idiomförståelsen hos ungdomar med mild mental retardation samt två grupper av barn med normal språkutveckling som var språkmatchade respektive åldersmatchade. Man fann att barnen med mental retardation presterade sämre än de åldersmatchade barnen. Detta resultat menade författarna skulle kunna bero på att barn med mental retardation är oförmögna att hålla hela kontexten i minnet länge nog för att göra en nödvändig analys. Författarna menar vidare att det är fullt möjligt att man för andra populationer med språkstörning skulle kunna finna en rik kontext vara en nackdel för idiomförståelsen.

En annan anledning till att försökspersonernas svar speglade filmens handling, förutom kontextens påverkan, skulle kunna vara att testledaren efter varje filmscen efterfrågade vad mamman i filmen menade med det hon sa. Exempel på svar som speglar filmens handling samt testledarens följdfråga är idiomerna "lägga på ett kol" som resulterar i definitionen "att affären stänger snart". Detta svar tyder på att barnet svarar på en fråga rörande filmens handling istället för att specifikt definiera idiomerna. Filmens kontext handlar här om att mamman ska gå till affären med sin son och ber honom att "lägga på ett kol". Förslagsvis borde man i fortsättningen istället upprepa idiomerna och ställa frågan "vad betyder det när man säger så", för att idiomerna ska bli mer neutralt och inte totalt bundet till kontexten.

En definitionsuppgift är betydligt mer krävande än en uppgift där man kan välja mellan olika alternativ (Nippold & Taylor, 1995). Men det kan diskuteras vilken typ av svarsuppgift som hade lämpat sig bäst i vår undersökning. Förslagsvis skulle man kunna använda sig av en s.k. lekuppgift vilket innebär att barnet demonstrerar idiomerna via föreställningslek. Detta skulle innebära att man bättre skulle kunna fånga barnens förmåga eftersom det inte innebär lika stor språklig belastning för dem. På detta vis skulle man också undvika underskattning, vilket också antytts av Kerbel och Grunwell (1998).

12. ALLMÄN DISKUSSION, DEL I & II

Barnen med normal språkutveckling i uppsatsens del I uppvisade större förmåga att definiera de 16 idiom som ingick i studiens båda delar och som presenterades i en kontext än barnen med språkstörning i del II. Kontexten som gavs tillsammans med idiomerna i del I och del II presenterades förvisso på olika vis men innehöll samma karaktärer och handling. Vår tro är att berättelsekontexten i del I är ett svårare villkor än filmkontexten i del II där man får både visuella och auditiva ledtrådar. Men å andra sidan kan det kanske vara missvisande med en filmkontext eftersom det kanske finns risk att barnen tolkar filmen istället för att definiera idiomerna.

Vi fann att barnen med normal språkutveckling i del I gav fler bokstavliga tolkningar på idiomerna när de presenterades utan kontext än när de presenterades i en berättelsekontext. Barnen med språkstörning i del II fick idiomerna presenterade i en filmkontext. Deras svar resulterade i ytterst få bokstavliga tolkningar. Vi kan med dessa resultat dra slutsatsen att kontexten förefaller ha en positiv inverkan på så vis att det minskar risken för bokstavliga tolkningar och ökar förståelsen för att yttrandet har en överförd betydelse. Detta har tidigare också konstaterats av Cacciari och Levorato (1989), Nippold (1991) och Laval (2003).

Det är viktigt att känna till det som bl.a. konstaterats i vår studie att barn med språkstörning, upp till drygt 11 års ålder, inte till fullo behärskar idiomatiska uttryck i samma höga grad som jämnåriga barn med normal språkutveckling. Men därmed är det inte sagt att alla barn med normal språkutveckling i denna ålder har adekvat förståelse av idiomerna presenterade i en kontext. Resultatet i del I visar att det finns barn med normal språkutveckling som misstolkar nära hälften av idiomerna. Det är rimligt att anta, att diskrepansen i förmågan att förstå idiom hos barn med språkstörning och barn med normal språkutveckling, kommer att kvarstå ända upp i vuxen ålder. Möjligen kommer också denna diskrepans att öka eftersom man kanske undviker dylika uttryck i samtal med barn med språkstörning.

Lärare och representanter för andra professioner som arbetar med barn bör vara medvetna om i hur hög grad idiomatiska uttryck förekommer i vardagligt samtal och litteratur. I en studie av Nippold och Martin (1989) har det konstaterats att idiomförståelse korrelerar med läsförståelse hos 16-åringar. Därför är det önskvärt att man i skolvärlden belyser uttrycken och deras betydelse för att öka barnens kunskaper om dem och därmed öka förståelse och inläring.

Vi anser också att det även för barn med språkstörning är ytterst viktigt att få denna kunskap. Att liksom Blue (1981) avråda personer som arbetar med barn med språkstörning från att använda dylika uttryck anser vi vara felaktigt. Barnen går då miste om den språkliga erfarenheten vilket skulle kunna leda till en s.k. Matteus-effekt. Det innebär att de som antas ha en adekvat språklig förmåga får mer och rikare input vilket leder till ytterligare kunskaper medan de som har bristande språklig förmåga inte bereds samma möjligheter att öka sina kunskaper.

Vi fann, i del I, hos barn med normal språkutveckling ett signifikant samband mellan idiomförståelse med en berättelsekontext och komplext arbetsminne. Sambandet närmade sig signifikans mellan idiomförståelse utan kontext och komplext arbetsminne. Det rådde inget samband mellan idiomförståelse i en filmkontext och arbetsminne för barnen med språkstörning i del II. Anledningen till detta kan vara det låga antalet försökspersoner som deltog i den studien.

Det var i stort sett samma idiom som visade sig vara lättast respektive svårast att definiera, både för barn med normal språkutveckling i del I och för barn med språkstörning i del II. Att just dessa idiom resulterade i denna grad av lösningsfrekvens har man också funnit i andra undersökningar (Andersson & Christiansson, 1999; Guldstrand & Troberg, 1997). Vi kunde härleda detta till att graden av genomskinlighet och användningsfrekvens inverkar på idiomens lösningsfrekvens hos samtliga grupper av barn. Detta är också tidigare konstaterat i andra studier (Nippold & Rudzinski, 1993; Nippold & Taylor, 1995).

13. SLUTSATSER

Del I. Idiomförståelse hos barn med normal språkutveckling i skolans år 4

- Barnen har god men inte fullständig förmåga att definiera undersökningens 16 idiom när de presenteras utan kontext.
- När idiomerna presenteras med en kontext ökar barnens förmåga att definiera idiomerna.
- En viss mängd bokstavligt tolkade idiom förekommer men kontexten bidrar till att öka den idiomatiska tolkningen.
- Idiom med hög grad av genomskinlighet samt hög användningsfrekvens resulterar i högre lösningsfrekvens.
- Similer resulterar inte i högre lösningsfrekvens än andra idiom.
- Det råder ett signifikant samband mellan idiomförståelse utan respektive med kontext och satsförståelse.
- Det finns inget signifikant samband mellan idiomförståelse utan eller med kontext och lexikal förmåga.
- Det finns ett signifikant samband mellan idiomförståelse med kontext och komplext arbetsminne och sambandet närmar sig signifikans mellan idiomförståelse utan kontext och komplext arbetsminne.

Del II. Idiomförståelse hos barn med språkstörning i skolans år 3-5

- Barnen förefaller ha en nedsatt förmåga i att definiera undersökningens 16 idiom idiomatiskt.
- Barnen har en god förmåga att förstå att idiomerna inte ska tolkas bokstavligt.
- Idiom med hög grad av genomskinlighet samt hög användningsfrekvens resulterar i högre lösningsfrekvens.
- Similer resulterar inte i högre lösningsfrekvens än andra idiom.
- Det finns ett signifikant samband mellan förståelse av idiom och satsförståelse.
- Det finns inget signifikant samband mellan idiomförståelse och lexikal förmåga.
- Det finns inget signifikant samband mellan idiomförståelse och komplext arbetsminne.

14. FRAMTIDA FORSKNING

Det hade varit intressant att göra likt vår studie i del I, men på barn med språkstörning, att presentera idiomerna utan kontext och med berättelsekontext, för att undersöka hur kontexten påverkar deras förmåga att förstå idiom.

Det skulle vara intressant att undersöka mängden av idiomatiska uttryck som används av svenska lärare eftersom man i en studie (Kerbel & Grunwell, 1997) har konstaterat att lärare i en skolklass i England använde sig av betydligt fler idiomatiska uttryck än de själv trodde.

Att jämföra idiomförståelse där idiomerna presenteras i en läsuppgift med idiomförståelse där idiomerna presenteras muntligt skulle också vara intressant eftersom idiom förekommer frekvent i litteraturen. Man har i en tidigare studie visat att idiomförståelse har ett nära samband med läsförståelse hos 16-åringar med normal språkutveckling (Nippold & Martin, 1989).

Denna uppsats har behandlat svenska skolbarns förståelse av idiomatiska uttryck. Det skulle vara ytterst intressant att även undersöka produktionen, alltså hur frekvent svenska barn i skolåldern använder sig av idiomatiska uttryck och även hur frekvent idiomatiska uttryck förekommer bland barn med invandrarbakgrund.

REFERENSER

- Abkarian, G., Jones, A. & West, G. (1992). Young Children's Idiom Comprehension: Trying to get the picture. *Journal of Speech and Hearing Research*, 35:580-587.
- Ackerman, B. (1982). On comprehending idioms: do children get the picture? *Journal of Experimental Child Psychology*, 33:439-454.
- Andersson, I. & Christiansson, A. (1999). "Vad har du på hjärtat"? Betydelsen av vanlighet och genomskinlighet för idiomförståelse hos normalspråkiga skolbarn. Magisteruppsats i logopedi vid Institutionen för logopedi och foniatri, Lunds universitet.
- Berglund, E. & Johannesson, E. (2004). *Ryck mig i fjädern! ropade Kråkan. En undersökning av idiomfrekvens i bilder- och kapitelböcker för barn i åldrarna 5 respektive 10 år*. Empiriskt arbete i logopedi vid Institutionen för logopedi, foniatri och audiologi, Lunds Universitet.
- Bishop, D. (1989). *Test for reception of grammar. (TROG)*. University of Manchester. Svensk översättning: Holmberg, E. & Lundälv, E. (1998). SIH Läromedel Göteborg.
- Bishop, D. (1997). *Uncommon understanding. Development and disorders of language comprehension in children*. Hove, East Sussex: Psychology Press Limited.
- Blue, C. (1981). Types of utterances to avoid when speaking to language-delayed children. *Language, Speech and Hearing Services in Schools*, vol 12:120-124.
- Cacciari, C. & Levorato, M. (1989). How children understand idioms in discourse. *Journal of Child Language*, vol 16:387-408.
- Chapman, R., Schwartz, S. & Kay-Raining Bird, E. (1991). Language skills of children and adolescents with Down syndrome: I. Comprehension. *Journal of Speech and Hearing Research*, 34:1106-1120.
- Dunn, L. & Dunn, L. (1981). *Peabody Picture Vocabulary Test – Revised*. Circle Pines MN: American Guidance Service.
- Ellis Weismer, S., Evans, J. & Hesketh, L. (1999). An examination of Verbal Working Memory Capacity in Children With Specific Language Impairment. *Journal of speech, Language and Hearing Research*, vol 42:1249-1260.
- Ezell, H. & Goldstein, H. (1991). Comparison of Idiom Comprehension of Normal Children and Children With Mental Retardation. *Journal of Speech and Hearing Research*, vol 34:812-819.
- Fries, P. & Holmberg, A. (2001). *Verbalt arbetsminne, ordinlärning och läsförmåga hos normalspråkiga svenska barn i åldern nio till tolv år*. Magisteruppsats i logopedi vid Institutionen för logopedi och foniatri, Lunds universitet.
- Gathercole, S. & Baddeley, A. (1993). *Working Memory and Language*. Hove, East Sussex: Psychology Press Limited.

- Gaulin, C & Campbell, T. (1994). Procedure for Assessing Verbal Working Memory in Normal School-Age Children: Some preliminary data. *Perceptual and motor skills*, 79:55-64.
- Gibbs, R. (1987). Linguistic factors in children's understanding of idioms. *Journal of Child Language*, vol 14:569-586.
- Gibbs, R. (1991). Semantic Analyzability in Children's Understanding of Idioms. *Journal of Speech and Hearing Research*, vol 34:613-620.
- Gilbertson, M. & Kahmi, A. (1995). Novel Word learning in children with hearing impairment. *Journal of Speech and Hearing Research*, 38:630-642.
- Guldstrand, U. & Troberg, M. (1997). "Äta som en gris" – finns det en koppling mellan förståelse av figurativt språk och 'theory of mind' hos normalspråkiga förskolebarn? Magisteruppsats i logopedi vid Institutionen för logopedi och foniatry, Lunds universitet.
- Hansson, K., Forsberg, J., Löfqvist, A., Mäki-Torkko, E. & Sahlén, B. (2004). Working memory and novel word learning in children with hearing impairment and children with specific language impairment. *International Journal of Language and Communication Disorders*, vol 39, no 3:401-422.
- Happé, F. (1993). Communicative competence and theory of mind in autism. *Cognition*, 48:101-119.
- Hjärpe, M. & Sandberg, E. (1995). *Att tala om tankar och ting – en undersökning av theory of mind hos svenska normalspråkiga förskolebarn*. Institutionen för logopedi och foniatry, Lunds universitet.
- Holmgren, B. (1984). ITPA. *Illinois Test of Psycholinguistic Abilities*. Svensk version. Stockholm, Sverige: Psykologiförlaget.
- Howlin, P., Baron-Cohen, S. & Hadwin J. (2001). *Lära barn med autism att "läsa" andras tankar och känslor*. Stockholm: Cura.
- Kahmi, A., Catts, H. & Mauer, D. (1990). Explaining speech production deficits in poor readers. *Journal of Learning Disabilities*, 23:632-636.
- Kerbel, D. & Grunwell, P. (1997). Idioms in the classroom: an investigation of language unit and mainstream teachers' use of idioms. *Child Language Teaching and Therapy*, vol 13, no 2:113-123.
- Kerbel, D. & Grunwell, P. (1998). A study of idiom comprehension in children with semantic-pragmatic difficulties. Part I: Task effects on the assessment of idiom comprehension in children. *International Journal of Language and Communication Disorders*, vol 33, no 1:1-22.
- Kirk, S., McCarthy, J. & Kirk, W. (1968). *Illinois Test of Psycholinguistic Abilities*. Urbana, Ill.:University of Illinois Press.

- Laval, V. (2003). Idiom comprehension and metapragmatic knowledge in French children. *Journal of pragmatics*, vol 25, no 5:723-739.
- Lazar, R., Warr-Leeper, G., Nicholson, C. & Johnson, S. (1989). Elementary school-teachers' use of multiple learning expressions. *Language, Speech and Hearing Services in Schools*, vol 20:420-429.
- Levorato, M. & Cacciari, C. (1992). Children's comprehension and production of idioms: the role of context and familiarity. *Journal of Child Language*, vol 19, no 2:415-433.
- Milosky, M. (1994). Nonliteral language abilities. In: Wallach G.P & Butler K. (eds). *Language and learning disabilities in school-age children and adolescents: Some principles and applications*. New York: Macmillan Collage Publ. Company. (pp 275-303).
- Nettelbladt, U., Sahlén, B. & Radeborg, K. (2003). Svenska CCC. Manual och enkät. Lunds universitet, Institutionen för logopedi, foniatri och audiologi.
- Nippold, M. (1991). Evaluating and enhancing idiom comprehension in language disordered students. *Language, Speech and Hearing Services in Schools*, 22:100-106.
- Nippold, M. & Duthie, J. (2003). Mental Imagery and Idiom Comprehension: A Comparison of School-Age Children and Adults. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, vol 46:788-799.
- Nippold, M. & Martin, S. (1989). Idiom interpretation in isolation versus context: a developmental study with adolescents. *Journal of Speech and Hearing Research*, vol 38:59-66.
- Nippold, M. & Rudzinski, M (1993). Familiarity and transparency in idiom explanation: A developmental study of children and adolescents. *Journal of speech and Hearing Research*, vol 36, no 4:728-738.
- Nippold, M. & Taylor, C. (1995). Idiom Understanding in Youth: Further Examination of Familiarity and Transparency. *Journal of Speech and Hearing Research*, vol 38:426-433.
- Pohjanen, A. & Sandberg, M. (1999). *Arbetsminnet hos svenska fem-, sju- och nioåriga barn med normal språkutveckling*. Magisteruppsats i logopedi vid Institutionen för logopedi och foniatri, Lunds universitet.
- Sahlén, B. & Reuterskiöld Wagner, C. (1999). Jumping to conclusions: Children with LI need a theory of mind to understand idioms. *Logopedics Phoniatrics Vocology*, vol 24:55-65.
- Sahlén, B. (2000). *De svårfångade orden. Språkligt korttidsminne och ordtillägnande hos barn med hörselskada och barn med specifik språkstörning*. Riksabankens jubileumsfond. Dnr 2000-0171:01.
- Willstedt-Svensson, U. & Sahlén, B. (2001). *Språk- och talutveckling hos barn med cochleaimplantat (CI)*. Stingerfonden. Projektnr 1969-24.

Winner, E. (1988). *The point of words*. Children's Understanding of Metaphor and Irony. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. (pp 35-132).

Winner, E. & Gardner, H. (1993). Metaphor and irony: Two levels of understanding. In: A. Ortony (ed), *Metaphor and thought*. Cambridge: Cambridge University Press. (pp. 425-443).

Till ansvarig verksamhetschef på xxx skolan

Vi är två studenter som går på logopedutbildningen vid Lunds universitet. Med detta brev vill vi anhålla om tillstånd att rekrytera drygt 20 barn i år 4 som deltagare i ett logopediskt examensarbete. Vårt examensarbete är i sin tur del i ett större forskningsprojekt, som godkänts av forskningsetisk kommitté, kring barn med språkstörning. Arbetet behandlar frågan om förståelse av metaforer.

I projektet behövs normalspråkiga barn, i matchad åldersgrupp, som jämförelsegrupp. Barnen ska ha svenska som modersmål och svenska ska talas i hemmet.

Upplägget av testningsförfarandet är följande: Barnen testas individuellt i ca 40 minuter i en lämplig lokal på skolan. Testningen utförs av två logopedstudenter och utgår från logopediska test.

Undersökningen är helt ofarlig. Barnen deltar bara om de verkligen vill det och föräldrar/barn kan när som helst avbryta deltagandet i undersökningen. Endast vi som är direkt engagerade i projektet kommer att ha tillgång till materialet. Barnen tilldelas ett kodnamn och är alltså anonyma i våra rapporter. Naturligtvis kommer vi också att begära in skriftligt tillstånd från berörda föräldrar.

Det är vår förhoppning att skolan har möjlighet att medverka till att undersökningen går att genomföra och därmed ger oss behövtillstånd samt förmedlar kontakt med berörd klasslärare.

Med vänliga hälsningar

Katarina Hempel
Log.stud
0702-480696
humpel@hotmail.com

Beatrice Ohlsson
Log.stud
0702-361406
beaohl@spray.se

Birgitta Sahlén
Handledare
046-171534
Birgitta.Sahlen@med.lu.se

Kristina Hansson
Handledare
046-172725
Kristina.Hansson@med.lu.se

Vi är två studenter som går på logopedutbildningen vid Lunds universitet. Vi skriver nu vårt examensarbete, ett vetenskapligt arbete om 20 poäng som i sin tur är del i ett större forskningsprojekt kring barn med språkstörning.

I projektet behövs normalspråkiga barn som jämförelsegrupp. Barnen ska ha svenska som modersmål och svenska ska talas i hemmet. Vi vänder oss därför till Röda skolan för att hitta barn som kommer att gå i år 4 till höstterminen.

Arbetet handlar om hur väl barnen förstår uttryck som "det har du fått om bakfoten" och "flitig som en myra". Undersökningen beräknas ta 40 minuter och sker på skolan. Undersökningen är helt ofarlig. Barnen deltar bara om de verkligen vill det och föräldrar/barn kan när som helt avbryta deltagandet i undersökningen. Endast vi som är direkt engagerade i projektet kommer att ha tillgång till materialet. Barnen tilldelas ett kodnamn och är alltså anonyma i våra rapporter.

Det är vår förhoppning att Du vill låta Ditt barn delta i vår undersökning. För detta behöver vi Ditt skriftliga medgivande. **Vi ber Dig därför fylla i nedanstående svarstalong och lämna till klassläraren snarast möjligt.** Om Du önskar ytterligare information går det bra att ringa oss.

Med vänliga hälsningar

Katarina Hempel
Log.stud
0702-480696
humpel@hotmail.com

Beatrice Ohlsson
Log.stud
0702-361406
beaohl@spray.se

Birgitta Sahlén
Handledare
046-171534
Birgitta.Sahlen@med.lu.se

Kristina Hansson
Handledare
046-172725
Kristina.Hansson@med.lu.se

Jag godkänner att mitt barn medverkar i undersökningen och att resultaten får publiceras i vetenskapliga sammanhang. Ringa in svaret och återlämna snarast till klassläraren.

JA

NEJ

Barnets namn:

Födelsedatum:

Målsmans underskrift:

IDIOMFÖRSTÅELSETEST

Namn:..... Ålder:.....

Testad av:..... Datum:.....

Poäng

/16

Instruktioner till testledaren:

Säg till barnet: "Jag kommer att säga olika uttryck och be dig förklara vad de betyder. Du får inte bara upprepa det jag sagt utan du ska förklara med dina egna ord."

Om barnet ger ett svar som testledaren anser vara svårbedömt så be barnet förklara sig tydligare. Vid uteblivet eller felaktigt svar presentera berättelsekontext.

Poängsättning: 1 poäng för korrekt svar.

Om jag säger:

1. DU ÄTER JU SOM EN GRIS...vad menar jag med det?

2. NU FÅR DU LÄGGA PÅ ETT KOL...vad menar jag med det?

3. SAKTA I BACKARNA...vad menar jag med det?

4. DEN GUBBEN GÅR INTE...vad menar jag med det?

5. JAG SKA HÅLLA TUMMARNAN...vad menar jag med det?

6. DET ÄR SOM BORTBLÅST...vad menar jag med det?

7. VAD HAR DU PÅ HJÄRTAT...vad menar jag med det?

8. DU ÄR JU SMAL SOM EN STICKA...vad menar jag med det?

9. JAG ÄR HUNGRIG SOM EN VARG...vad menar jag med det?

10. DET VAR NÄRA ÖGAT...vad menar jag med det?

11. HON FÖRSVANN SOM EN OLJAD BLIXT...vad menar jag med det?

12. DU ÄR JU KALL SOM EN ISBIT...vad menar jag med det?

13. HÄR TRIVS DU SOM FISKEN I VATTNET...vad menar jag med det?

14. KUSTEN ÄR KLAR...vad menar jag med det?

15. DU ÄR LISTIG SOM EN RÄV...vad menar jag med det?

16. HÅLL ER I SKINNET...vad menar jag med det?

Berättelsekontext till Idiomförståelsetest

1. **Linus sitter vid köksbordet med mamma. Han äter med fingrarna och har mat i ansiktet. Mamma säger "Du äter ju som en gris".**
2. **Mamma står i hallen och ropar på Linus. De ska gå till affären och handla och de har bråttom eftersom affären snart stänger. Det dröjer en stund innan Linus kommer. Mamma säger "Nu får du lägga på ett kol".**
3. **Mamma och Linus har kommit hem från affären. De står i hallen och tar av sig ytterkläderna. Linus lägger jackan på golvet sedan går han iväg. Mamma säger "Sakta i backarna, häng upp din jacka".**
4. **Mamma och Linus står i köket och packar upp varorna från affären. Mamma säger till Linus att han inte får äta godiset dom köpt förrän efter middagen. Linus plockar upp godispåsen och gömmer den under tröjan. Mamma säger "Den gubben går inte".**
5. **Linus och pappa sitter och spelar spel. Mamma går förbi och säger till Linus "Jag ska hålla tummarna".**
6. **Mamma letar överallt efter sitt armband. Hon tittar i soffan, under soffan och under bordet. Mamma säger "Det är som bortblåst".**
7. **Mamma står vid spisen och lagar mat. Då kommer Linus och kallar på henne. Mamma säger "Vad har du på hjärtat?"**
8. **Linus ska äta. Han sitter och petar i maten. Mamma säger "Ät nu Linus, du är ju smal som en sticka".**
9. **Mamma och barnen sitter vid köksbordet. Maten står på bordet och dom väntar på att pappa ska komma hem. Mamma säger "Nä, nu börjar vi, jag är hungrig som en varg".**
10. **När familjen sitter vid köksbordet, tar mamma bringaren och ska hälla upp saft. Bringaren är tung att lyfta, den vickar till. Mamma säger "Det var nära ögat".**
11. **Linus syster Ronja kommer ut i köket och frågar mamma om hon får gå till sin kompis. Mamma hinner inte svara. Ronja försvinner ut genom dörren. Mamma säger "Hon försvann som en oljad blix".**
12. **Linus är ute och leker. Mamma ropar på honom för det är dags att komma in. När Linus kommer in genom dörren, tar mamma hans hand. Mamma säger "Du är ju kall som en isbit".**

- 13. Linus och mamma är i förrådet. Linus hittar en låda med leksaker. Han sätter sig och börjar leka. Mamma säger "Här trivs du som fisken i vattnet".**
- 14. Mamma och barnen har slagit in paket till pappa som snart fyller år. Var ska de gömma paketen? Mamma öppnar dörren och tittar ut genom dörrspringan. Mamma säger "Kusten är klar".**
- 15. Mamma och barnen söker efter ett bra gömställe till pappas paket. Linus föreslår mammas garderob. Mamma säger "Du är listig som en räv".**
- 16. Linus sitter med Ronja och mamma i bilen. De väntar på att pappa ska komma. Linus och Ronja börjar knuffa på varandra. Mamma säger "Håll er i skinnet".**

KORRELATIONSMATRISER

Del I

Variabler	1	2	3	4
1. Idiomförståelsetest utan kontext	-			
2. Idiomförståelsetest med kontext	.70**	-		
3. ITPA	.35	.19	-	
4. CLPT	.41	.56**	.02	-
5. TROG	.58**	.45*	.20	.30

Del II

Variabler	1	2	3	4	5
1. Idiomförståelsetest	-				
2. Nyordsinläring	.30	-			
3. ITPA	-.00	.33	-		
4. CLPT	.30	.51*	.48	-	
5. PPVT	.20	.22	.77**	.53*	-
6. TROG	.52*	.38	.15	.37	.23

